

Strasbourg, 9 decembrie, 2004

Comitetul Consultativ privind Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților Naționale

Opinia II asupra Republicii Moldova Adoptată la 9 decembrie 2004

SUMAR

În conformitate cu prima Opinie a Comitetului Consultativ din martie 2002 și Rezoluția Comitetului de Miniștri din ianuarie 2003, Republica Moldova a întreprins noi măsuri pentru îmbunătățirea situației persoanelor aparținând minorităților naționale în diferite domenii ce țin de păstrarea culturii, limbii și tradițiilor acestora.

Totuși, rămân probleme majore, unele din ele se referă la problema transnistreană nerezolvată și dificultăți în găsirea soluțiilor respective, în conformitate cu principiile integrității teritoriale și suveranității naționale a Moldovei.

Autoritățile ar trebui să acorde mai multă atenție dimensiunii multiculturale și interculturale a educației, precum și calității educației pentru persoanele aparținând minorităților naționale. De asemenea autoritățile trebuie să întreprindă măsuri pentru sporirea instruirii în limbile minoritare, studierii diferitor limbi ale minorităților naționale, precum și să găsească modalități pentru prezența mai echilibrată a acestor limbi în mass-media și în relații cu autoritățile publice. Este necesară și contribuția autorităților la asigurarea necesităților specifice ale minorităților naționale, precum și sporirea participării reprezentanților minorităților naționale la procesul de luare a deciziilor.

Sînt necesare, de asemenea, eforturi considerabile pentru cultivarea spiritului de toleranță și a dialogului interetnic, precum și monitorizarea eficientă a situației în acest domeniu.

Situația romilor, care mai întâmpină dificultăți ce țin de discriminarea, izolarea lor socială și marginalizarea, rămîne a fi îngrijorătoare. Pentru îmbunătățirea situației lor sociale, economice, în domeniul educației, precum și participarea lor la viața publică sînt necesare acțiuni suplimentare.

CUPRINS

I CONSTATĂRI PRINCIPALE.....	
Procesul de monitorizare.....	
Aplicarea Convenției-cadru în Transnistria.....	
Cadrul legislativ general.....	
Implementarea în practică a legilor.....	
Colectarea datelor.....	
Toleranță și dialogul intercultural.....	
Situația romilor.....	
Educația.....	
Folosirea limbilor minoritare.....	
Participare.....	
II CONSTATĂRI PE ARTICOLE.....	
Articolul 3 al Convenției-cadru.....	
Articolul 4 al Convenției-cadru.....	
Articolul 5 al Convenției-cadru.....	
Articolul 6 al Convenției-cadru.....	
Articolul 7 al Convenției-cadru.....	
Articolul 8 al Convenției-cadru.....	
Articolul 9 al Convenției-cadru.....	
Articolul 10 al Convenției-cadru.....	
Articolul 12 al Convenției-cadru.....	
Articolul 14 al Convenției-cadru.....	
Articolul 15 al Convenției-cadru.....	
Articolul 18 al Convenției-cadru.....	
III OBSERVAȚII FINALE.....	
Evoluții pozitive.....	
Concluzii	
Recomandări.....	

Comitetul Consultativ privind Convenția-cadru pentru protecția minorităților naționale

Opinia II asupra Republicii Moldova

1. Comitetul Consultativ a adoptat prezenta Opinie la 9 decembrie 2004 în conformitate cu Articolul 26 (1) al Convenției-cadru și Regulii 23 a Rezoluției (97) 10 a Comitetului de Miniștri. Constatările au la bază informația Raportului de Stat primit la 14 mai 2004 și alte informații scrise, precum și informațiile primite de către Comitetul Consultativ prin intermediul contactelor cu reprezentanții sectorului guvernamental și non-guvernamental în urma vizitei sale la Chișinău, Comrat și Taraclia în perioada 12-15 octombrie 2004.

2. Primul capitol conține principalele constatări ale Comitetului Consultativ asupra chestiunilor de bază privind implementarea Convenției -cadru în Moldova. Aceste constatări reflectă concluzii pe articole mai detaliate din Capitolul II, care se referă la acele prevederi ale Convenției-cadru, pe care Comitetul Consultativ consideră necesar să le comenteze.

3. Ambele capitole fac referință la constatările din cadrul primului ciclu de monitorizare a Convenției-cadru, care se găsesc în prima Opinie asupra Moldovei, adoptată la 1 mai 2002, și în Rezoluția Comitetului de Miniștri, adoptată la 15 ianuarie 2003.

4. Constatările finale din Secțiunea III pot servi pentru Comitetul de Miniștri drept baza pentru următoarele concluzii și recomandări asupra Moldovei.

5. Comitetul Consultativ speră în continuarea dialogului cu autoritățile din Moldova, precum și cu reprezentanții minorităților naționale și alți factori implicați în implementarea Convenției-cadru. Pentru asigurarea transparenței Comitetul Consultativ încurajează autoritățile să facă publică prezenta Opinie după primirea ei.

I CONSTATĂRI PRINCIPALE

Procesul de monitorizare

6. Moldova a demonstrat o poziție constructivă față de procesul de monitorizare a Convenției-cadru. Republica a organizat un seminarul cu participarea minorităților naționale și reprezentanților Comitetului Consultativ, axat pe discutarea acțiunilor prevăzute în constatări. Faptul pozitiv pentru minoritățile naționale a fost traducerea în

limbile minoritare¹ a tuturor documentelor ale procedurii de monitorizare (Opinia Comitetului Consultativ, Comentariile Guvernului, Rezoluția Comitetului de Miniștri). Alte diverse seminare în domeniul protecției minorităților naționale organizate în Moldova – unele din acestea sub egida Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est – au demonstrat că Moldova este un partener activ în promovarea protecției minorităților naționale, atât la nivel guvernamental, cât și la cel al societății civile, și continuă să acorde o atenție specială acestor chestiuni.

7. Autoritățile au colaborat cu reprezentanții minorităților naționale în cadrul pregătirii Raportului de Stat. Se pare, totuși, că nu s-a realizat o discuție reală în acest context. Unii reprezentanți ai minorităților naționale consideră că dialogul inițiat de către Guvern nu este suficient, și sînt de părere că Raportul nu reflectă necesitățile lor în felul cum au sperat ei. În viitor, autoritățile Moldovei, precum și reprezentanții minorităților naționale, ar trebui să aibă o atitudine mai deschisă și activă, și împreună să decidă cum poate fi asigurat mai eficient procesul de monitorizare a Convenției-cadru, luîndu-se în considerație părerile tuturor părților cointeresate.

Aplicarea Convenției-cadru în Transnistria

8. Asemenea primului ciclu de monitorizare, Comitetul Consultativ s-a axat, în procesul elaborării Opiniei, asupra acțiunilor luate de către autoritățile Moldovei pentru implementarea Convenției-cadru în regiunile aflate sub controlul lor efectiv. Totuși, Comitetul Consultativ este conștient de faptul că rezolvarea problemei transnistrene constituie una din prioritățile Guvernului Moldovei și cunoaște că, pînă se rezolvă, problema va continua să afecteze semnificativ dialogul intern și concilierea în privința astfel de probleme importante, cum ar fi consolidarea statului moldovenesc, identitatea națională și limba.

9. Situația prezentă, desigur afectează negativ procesul implementării și monitorizării Convenției-cadru în regiunile ce se află în afară controlului efectiv al Guvernului Moldovei. Eforturile autorităților moldovenești și anumitor organizații non-guvernamentale depuse pentru menținerea contacte cu reprezentanții societății civile din Transnistria, și, ori de cîte ori este posibil, implicarea lor în activitățile ce țin de promovarea toleranței și a înțelegerii interculturale sînt lăudabile și trebuie să fie încurajate.

10. În general, autorităților și toate părțile implicate în procesul de negociere, trebuie să dubleze eforturile lor și să întreprindă măsuri pentru apropierea deschisă și constructivă, așa încît să fie găsită o soluție justificată și definitivă fără întîrziere. În acest context, trebuie să fie respectate principiile stipulate în Convenția-cadru, asigurînd respectarea

¹ Bulgară, găgăuză, romani, rusă, ucraineană

drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, care locuiesc pe întreg teritoriu al Moldovei.

11. Comitetul Consultativ notează îngrijorarea sa față de recente dificultăți serioase ce au avut loc în Transnistria privitor la aplicarea grafiei latine în școlile moldovenești. Ca și alte organizații internaționale, care și-au exprimat deja poziția asupra acestei chestiuni, Comitetul consideră că situația elevilor, familiilor și profesorilor, care sînt *de facto* – cel puțin din punct de vedere lingvistic – într-o poziție minoritară în Transnistria, este inacceptabilă. Comitetul Consultativ consideră această situație chiar mai îngrijorătoare, reieșind din faptul că, acești copii nu numai că au fost privați de dreptul lor la accesul egal la educație și păstrarea identității lor (unde limba constituie un aspect esențial), dar, de asemenea, au fost puși în centrul unui conflict, care este unul politic, ci nu numai educațional.

12. Deși mulți dintre elevi erau totuși pregătiți să înceapă un nou an de învățămînt fără reținere esențială, situația școlară rămîne nesigură și provoacă îngrijorări în contextul implementării Convenției-cadru. Înregistrarea provizorie² a două școli de către „autoritățile” autoprocimate din Transnistria, nu a rezolvat problema de bază care a cauzat tensiunile respective. Părțile interesate ar trebui să depună toate eforturile necesare pentru a găsi, fără întârziere, o soluție definitivă în conformitate cu standardele internaționale, inclusiv și Convenția-cadru, ce ar permite școlilor o funcționare normală, și care ar asigura respectarea drepturilor copiilor la păstrarea și exprimarea identității lor culturale și lingvistice prin educația pe care o primesc.

Cadrul legislativ general

13. Conform recomandării Comitetului Consultativ din prima Opinie cu referire la Articolul 3 și alte articole ale Convenției-cadru, Moldova a depus eforturi pentru a asigura ca Legea organică cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor³ (în continuare – Legea cu privire la drepturile minorităților naționale), adoptată în august 2001, să fie implementată efectiv în practică. De asemenea, cadrul legal în domeniul protecției minorităților naționale a fost completat prin adoptarea, în decembrie 2003, a Legii privind aprobarea Concepției politicii naționale a Republicii Moldova (în continuare – Concepția politicii naționale). Acest act legislativ are o importanță politică considerabilă, care stipulează principiile de rigoare de care trebuie să se conducă autoritățile publice în toate sferele de activitate ce țin de consolidarea statului moldovenesc, dezvoltarea diversității și identității naționale.

² În calitate de instituții de învățămînt străine.

³ Legea nr. 382-XV din 19 iulie 2001, promulgată la 28 august 2001, care a intrat în vigoare la 4 septembrie 2001.

Măsurile respective⁴ ce țin de protecția minorităților naționale, în domeniul legislativ și în alte sfere, sînt de asemenea stipulate în Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului pentru anii 2004-2008, aprobat de către Parlament în octombrie 2003. Multe alte acte și documente ce țin și de protecția minorităților naționale au constituit subiecte de cooperare activă cu Consiliul Europei în ultimii ani⁵. În procesul viitoarelor modificării ale legislației, autoritățile ar trebui să acorde mai multă atenție principiilor Convenției-cadru atunci cînd se vor discuta problemele ce țin de protecția minorităților naționale. În acest context, autoritățile trebuie să asigure ca necesitățile lingvistice specifice și alte necesități ale tuturor persoanelor aparținînd minorităților naționale din Moldova să fie luate în considerație.

Implementarea în practică a legilor

14. Implementarea legislației rămîne a fi o problemă majoră pentru Moldova, și legile ce țin de protecția minorităților naționale nu fac excepție. Cu toate că baza legală ce ține de protecția minorităților naționale corespunde standardelor europene și internaționale, totuși, conform afirmațiilor reprezentanților minorităților naționale, există dificultăți și probleme considerabile ce țin de implementarea acestora – în particular la nivel local – în așa sferă cum sînt educația, susținerea dezvoltării culturale a minorităților naționale și co-participare. Sigur, actuala criză social-economică, ce afectează țara, constituie unul din factorii ce face dificilă realizarea politicilor respective. Totuși, autoritățile trebuie să demonstreze o voință politică și să-și mobilizeze resursele disponibile pentru a asigura implementarea în practică a tuturor garanțiilor constituționale și legislative ce țin de protecția minorităților naționale.

Colectarea datelor

15. După cincisprezece ani din data efectuării ultimului recensămînt al populației în 1989, recent Moldova (octombrie 2004) a organizat primul recensămînt în calitate sa ca stat independent. Cum a specificat Comitetul Consultativ în prima sa Opinie, recensămîntul va da posibilitatea să cunoască componența etnică actuală a Moldovei, ceea ce este necesar pentru realizarea eficientă a drepturilor minorităților în diferite domenii. În cadrul analizării și utilizării datelor obținute, este foarte important ca dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale să fie tratate sau nu ca atare – dreptul stipulat în Articolul 3 al Convenției-cadru, să fie întocmai respectat, ca și garanțiile prevăzute în normele internaționale privind protecția datelor personale.

⁴ Unele din aceste măsuri privesc planificarea ratificării de către Moldova a Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare.

⁵ Aceasta se referă, în particular, la proiectul de lege privind libertatea conștiinței și asocierii religioase, proiectul de lege cu privire la educație, noua legislație privind partide politice și organizații social-politice, precum și proiectele amendamentelor la Legea presei și Legea cu privire la instituția publică națională a audiovizualului Compania „Teleradio-Moldova”.

Toleranță și dialogul intercultural

16. Climatul general al societății moldovenești este caracterizat prin toleranță și respectul reciproc și diferiți actori oficiali și din partea societății civile, au contribuit la menținerea înțelegerii și dialogul interetnic. Totuși, este necesară o monitorizare suplimentară pentru a determina adevărate proporțiuni ale discriminării etnice și intoleranței. Eforturi considerabile trebuie depuse în domeniul informării și sporirii conștiinței, adresate *inter alia* poliției, puterii judecătorești și mass-media, în scopul extinderii dialogului intercultural și combaterea intoleranței, în particular în privința celor mai vulnerabile grupuri, precum romii și comunitățile religioase netradiționale. În acest context, este necesară o contribuție mai eficientă în domeniul educației și mass-media.

17. Referitor la mass-media, care încă este divizată din punct de vedere lingvistic, este regretabil faptul că atitudinea lor față de relațiile interetnice și diversitatea în general rămâne nesatisfăcătoare, cu toate că au fost înregistrate unele inițiative pozitive în acest context.

Situația Romilor

18. Mulți Romi în Moldova se află încă într-o situație deosebit de dificilă, ce constituie sursa unei îngrijorări. În acest context, este necesară îmbunătățirea situației în diferite domenii (condiții de trai, angajare în câmpul muncii, educație, participarea la viața publică), întrucât măsurile întreprinse de autorități în anii precedenți nu sînt suficiente. Politici de redresare a situației, combinate cu finanțare din fondurile extrabugetare, ar trebui să contribuie la schimbări pozitive. Atît autoritățile centrale, cît și cele locale trebuie să aibă o poziție mai fermă în acest context și să întreprindă măsuri practice în acordarea ajutorului necesar romilor pentru a-i scăpa de izolare și marginalizare, de care suferă acest grup de populație.

Educația

19. Cu toate că legislația Moldovei referitoare la drepturile educaționale ale persoanelor aparținînd minorităților naționale, poate fi considerată ca bază legală amplă, conformă standardelor internaționale, această legislație nu este, totuși, suficient implementată. În pofida dezvoltărilor pozitive, sînt necesare măsuri ulterioare, în particular cele ce țin de instruire profesorală, asigurare cu manuale și alte materiale de instruire, în vederea consolidării și dezvoltării studierii limbilor minoritare, la diverse nivele de studiu. O atenție specială ar trebui să fie acordată dimensiunii multiculturale și interculturale a educației, și, în general, calității educației minorităților naționale, inclusiv studierii

limbii de stat. Autoritățile ar trebui să-și dubleze eforturile pentru îmbunătățirea situației romilor, unii din care sînt foarte dezavantajați în sfera educațională.

Utilizarea limbilor minoritare

20. Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova din 1989 este încă în vigoare. Pe parcursul a multor ani, diferiți actori au expus necesitatea ca această lege trebuie să fie reactualizată, revizuită și adaptată la noua situație creată după proclamarea independenței statului. Problema lingvistică – fiind, în sine, aspectul vital al procesului de constituire a statului moldovenesc și a identității poporului – este o chestiune foarte sensibilă, și oricare inițiativă luată în această sferă, poate fi politizată și poate provoca divergențe. Toate acestea au fost demonstrate prin diferite încercări de a face modificări, în particular cu referire la statutul limbii ruse. Autoritățile recunosc că legislația lingvistică necesită reactualizare, dar doresc să mențină stabilitatea socială, obținută pînă acum, așa deci – cel puțin la etapa actuală – preferă menținerea *status quo*.

21. Indiferent cum va evolua situația, este important, cum a accentuat Comitetul Consultativ în prima sa Opinie, ca principiile Convenției-cadru să fie respectate și ca minoritățile naționale să fie consultate în orice decizii luate în acest domeniu. Aceasta este unicul mod de a garanta ca politici și măsuri adoptate vor corespunde necesităților și particularităților specifice ale persoanelor, aparținînd diferitor minorități naționale din Moldova.

22. În practică, minoritățile naționale, care locuiesc în Moldova apreciază cu totul oportunitățile ce le sînt oferite în folosirea limbilor lor proprii. Totuși, trebuie să fie întreprinse eforturi mai eficiente în vederea folosirii acelor limbi – în particular a celei ucrainene și limbilor minorităților puțin numeroase, inclusiv limbii romani – în astfel de sectoare, cu ar fi mass-media, educație și relațiile cu autoritățile publice.

Participare

23. Deși persoanele aparținînd minorităților naționale, în general, se bucură de condițiile favorabile pentru participarea eficientă la viața publică, este necesară îmbunătățirea situației, atît la nivel legislativ, cît și cel practic. Autoritățile trebuie să întreprindă măsuri ulterioare pentru crearea posibilității minorităților naționale de a participa eficient la procesul decizional ce afectează interesele lor, *inter alia* prin consultare mai efectivă a minorităților naționale în problemele care reprezintă interes pentru acestea. Suplimentar, sînt necesare eforturi ulterioare pentru asigurarea creșterii numărului persoanelor aparținînd minorităților naționale în cadrul serviciului public. O atenție specială trebuie acordată minorităților puțin numeroase, și în particular romilor,

care, în unele cazuri, sînt excluși din societate, viața economică și procesul de luare a deciziilor.

II CONSTATĂRI PE ARTICOLE

ARTICOLUL 3 AL CONVENȚIEI-CADRU

Criteriul cetățeniei în definirea expresiei „minoritate națională”

Constatări ale primului ciclu

24. În prima Opinie, Comitetul Consultativ a notat că criteriul cetățeniei a fost inclus în definirea expresiei „minoritate națională”, ce se conține în legislația Moldovei. De asemenea, au fost menționate probleme legale și de procedură cu care se confruntă persoanele de origine străină (de la 4.000 la 5.000) care locuiesc în Moldova cîțiva ani, în încercarea lor de a obține cetățenia moldovenească.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

25. Comitetul Consultativ salută faptul că autoritățile mențin dialogul cu persoanele de origine străină în efectuarea acțiunilor ce țin de protecția minorităților naționale, indiferent de faptul dacă acestea au obținut sau nu cetățenia Moldovei și, conform practicii existente, aceste persoane au fost atrase în discuțiile cu Comitetul Consultativ în perioada vizitei sale în Moldova. Trebuie menționat faptul că Moldova a modificat legislația sa privind cetățenia,⁶ ceea ce a facilitat naturalizarea.

b) Probleme nerezolvate

26. În pofida dezvoltării legislative, persoanele de origine străină, care locuiesc în Moldova mai mult de 10 ani, mai întâmpină dificultăți în încercările lor de a obține cetățenia Moldovei, dificultăți care par să fie legate de lipsa acordurilor bilaterale privind dubla cetățenie cu țările lor de origine.

⁶ Legea cetățeniei Republicii Moldova nr. 1024-XIV din 2 iunie 2000, modificată prin Legea nr. 232-XV din 5 iunie 2003.

Recomandări

27. Autoritățile trebuie să continue eforturile sale în perfecționarea procedurii de obținere a cetățeniei Moldovei, în vederea facilitării integrării acestor persoane în societatea moldovenească, precum și aplicării în privința acestora a prevederilor Convenției-cadru.

28. Comitetul Consultativ consideră că în cazuri speciale este posibilă aplicarea prevederilor Convenției-cadru asupra persoanelor fără cetățenia Moldovei, în baza aplicării pe articole, și este de părere că autoritățile trebuie să examineze această problemă, consultând persoanele interesate.

Colectarea datelor

Constatări ale primului ciclu

29. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a considerat că autoritățile trebuie să organizeze un nou recensământ al populației și, în special, să întreprindă toate măsurile necesare pentru obținerea datelor veridice privind componența etnică a populației.

Situația curentă

Evoluții pozitive

30. Organizarea recensământului populației în octombrie 2004 este un eveniment binevenit și reprezintă o evoluție semnificativă ce va avea efecte pozitive în dezvoltarea și evaluarea politicilor, precum și măsurilor respective pentru implementarea Convenției-cadru în Moldova. Faptul că observatorii internaționali, inclusiv cei din partea Consiliului Europei, au fost invitați să monitorizeze procesul efectuării recensământului, precum și în procesul prelucrării și publicării ulterioare a datelor (planificat pentru 2005), este de asemenea binevenit.

31. Pentru facilitarea exprimării libere a identității etnice a persoanelor, întrebarea privind „naționalitatea” a fost opțională și deschisă, lăsând la aprecierea persoanelor posibilitatea de a decide indicarea apartenenței lor la grupul respectiv denumit de ele, fără a oferi o listă concretă a grupurilor etnice. De asemenea, întrebarea privind limbile, care era divizată în trei părți (limba maternă, limba vorbită deseori, limbile cunoscute), nu prevedea o listă concretă a limbilor. Formularele recensământului au fost bilingve (limba de stat și limba rusă). În pofida acestor precauți, observatorii internaționali au concluzionat în raportul lor preliminar că aceste întrebări deseori au fost sensibile și, în unele cazuri, au provocat confuzii. Ei, de asemenea, au notat că, în timp ce intervievații răspundeau în general spontan, persoanele ce efectuau recensământul încercau, în unele

regiuni ale țării, să influențeze alegerea intervievaților, în special, convingându-i să pronunțe că sînt „români”, ci nu „moldoveni”.

32. Sursele non-guvernamentale au criticat autoritățile și mass-media, pentru că nu au pregătit suficient populația pentru recensămînt, fie prin explicarea importanței acestuia și implicării persoanelor, ori cum se va efectua recensămîntul, inclusiv regimul de lucru al persoanelor ce vor efectua recensămîntul. Este necesar de menționat, că între populația rămîne un șir de persoane nesigure și avînd teamă privind posibila denaturare de către persoanele ce au efectuat recensămîntul a datelor obținute.

33. În pofida neregularităților menționate, observatorii consideră că recensămîntul a evoluat cu succes. Ei, de asemenea, consideră că trebuie acordată a atenție specială procesului prelucrării datelor privind apartenență etnică și au declarat că vor urmări cu atenție acest proces.

Recomandări

34. Avînd în vedere caracterul deosebit de sensibil al informației privind apartenența etnică și folosirea limbilor în Moldova, autoritățile ar trebui să asigure, atunci cînd datele colectate în timpul recensămîntului vor fi prelucrate și diseminate, ca garantarea păstrării datelor personale să fie respectată în conformitate cu standardele existente în acest domeniu, precum și principiile prevăzute în articolul 3 al Convenției-cadru. Mai mult decît atît, autoritățile ar trebui să asigure ca publicarea rezultatelor finale să nu fie utilizată în scopuri politice sau altele. Aceasta este deosebit de important în privința informației despre componența etnică a populației.

ARTICOLUL 4 AL CONVENȚIEI-CADRU

Acțiunile întru combaterea discriminării

Constatări ale primului ciclu

35. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a notat că informația oficială privind cazurile de discriminare pe bază etnică a fost foarte limitată și a propus autorităților să perfecționeze modalitatea de estimare a situației în acest domeniu. Avocații parlamentari au fost rugați să acorde mai multă atenție activității lor ce ține de protecția minorităților naționale.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

36. Numărul cazurilor de discriminare ce a fost prezentat Comitetului Consultativ de către persoanele aparținând minorităților naționale rămâne a fi limitat. Comitetul Consultativ, de asemenea, notează că problemele persoanelor aparținând minorităților naționale continuă să reprezinte doar o parte foarte neînsemnată a cazurilor în rezolvarea cărora sînt implicați avocații parlamentari.

b) Probleme nerezolvate

37. Asemenea Comisiei Europene contra Rasismului și Intoleranței, în al doilea Raport asupra Moldovei⁷, Comitetul Consultativ notează că autoritățile nu dețin, încă, suficiente date despre situația persoanelor aparținând minorităților naționale, în multiple sfere ale vieții economice și sociale. Se notează în acest context că, potrivit diferitor surse, un număr semnificativ al populației rome se confruntă încă cu dificultăți și discriminare în diferite sfere (vezi în acest context „Situația romilor” de mai jos).

38. În privința avocaților parlamentari, Comitetul Consultativ consideră că, pentru ca numărul limitat de plîngeri adresat acestora să reflecte situația reală, sînt necesare eforturi ulterioare pentru a informa populația cointereseată, în deosebi romii, asupra oportunităților ce le oferă acest mecanism în combaterea discriminării. Comitetul Consultativ menționează modificarea apropiată a legii privind funcționarea acestei structuri în scopul perfecționării ei și consideră că modificările pot fi benefice pentru persoanele aparținând minorităților naționale.

39. De asemenea, Comitetul Consultativ notează că, aceste neajunsuri sînt raportate și în privința condițiilor în care activează organizațiile non-guvernamentale în promovarea drepturilor omului și luptei împotriva discriminării în Moldova.

Recomandări

40. Autoritățile ar trebui să intensifice eforturile sale în găsirea modalităților de a crea un sistem mai eficient de implementare a principiilor nediscriminării, precum și egalității depline și eficiente a persoanelor aparținând minorităților naționale.

41. Autoritățile sînt rugate să-și urmeze planurile sale în vederea asigurării cadrului legal și condițiilor practice pentru activitățile avocaților parlamentari. Ultimii trebuie să

⁷ Comisia Europeană contra Rasismului și Intoleranței (CERI), al doilea Raport asupra Moldovei, adoptat la 28 iunie 2002, CRI (2003) 6.

fie mai activi în informarea populației despre mecanismele existente ce asigură protecția împotriva discriminării, incluzând posibilitatea organizațiilor non-guvernamentale de a reprezenta victimele discriminării în raporturi cu avocații parlamentari. Este, de asemenea, important, să asigure acordarea atenției necesare grupurilor etnice, în orice caz aparent.

42. În general, pentru protecția minorităților naționale este important de a crea în Moldova toate condițiile necesare pentru posibilitatea organizațiilor non-guvernamentale să-și efectueze liber activitatea și de a susține organizațiile în acest domeniu.

Situația Romilor

Constatări ale primului ciclu

43. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus autorităților să intensifice eforturile sale în găsirea unor soluții adecvate dificultăților sociale și economice, excluderii sociale și discriminării, cu care se confruntă un număr semnificativ de romi.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

44. În anii recentți, autoritățile au întreprins măsuri în diferite sectoare în vederea îmbunătățirii situației romilor. Precum este menționat în Raportul de stat, romilor le-a fost acordată susținere directă, inclusiv financiară, în domeniul educației, sănătății, asigurării cu spațiul locativ și în alte domenii.

b) Probleme nerezolvate

45. În pofida măsurilor menționate, implementarea Programului privind susținerea romilor din 2001 nu au dat rezultate însemnate de îmbunătățire a situației. O parte semnificativă a populației romilor din Moldova continuă să se confrunte cu problemele serioase practic în toate sferele de bază ale vieții. În unele regiuni rurale, ei sînt practic complet izolați în satele lor, care se află departe de alte localități și centre economice, în care condițiile de viață continuă să fie încă deosebit de dificile – lipsa bazei sanitare, căldurii, apeductelor și electricității. În acest context, printre romii este răspîndită o înaltă rată a șomajului, ei întîlnesc dificultăți în găsirea surselor de venit, se atestă problemele de locuință și sănătate, accesul dificil la serviciile sociale, lipsa sau ajutorul foarte limitat din partea autorităților locale. În sfera educațională, se notează *inter alia* că copii romi sînt izolați din motivul că satele lor sînt îndepărtate. Este înregistrat și un înalt nivel de analfabetism și absenteism și, practic, lipsa accesului la educație în limba maternă sau studierea limbii lor. Dificultăți similare se întîlnesc și în domeniul accesului

la justiție și participării la viața publică (vezi, de asemenea, comentariile referitor la articolele 5, 6, 12, 14 și 15, expuse mai jos).

46. Deși întreaga populație a Moldovei suferă din cauza dificultăților economice serioase ale țării, romii suferă în plus de izolare și marginalizare socială. Ei sînt victime ale prejudiciilor și stereotipurilor, deseori răspîndite în mass-media. Cazurile discriminatorii împotriva lor, inclusiv, în unele situații, din partea organelor de ocrotire a normelor de drept, sînt raportate în multe sfere (vezi, de asemenea, comentariile referitor la articolul 6 de mai jos).

47. Cu susținerea Consiliului Europei, s-au desfășurat recent un număr important de consultări cu reprezentanții romilor asupra posibilității adoptării unei strategii multilaterale, în scopul completării și dezvoltării programului sus-menționat. În acest context, a fost creat un grup de negociatori, compus din reprezentanți ai diferitor organizații ale romilor, pentru a deveni partenerul principal al Guvernului în acest proces și înaintarea propunerilor concrete din numele romilor. Deși unele structuri guvernamentale s-au declarat deschise în acest proces, elaborarea strategii în prezent pare a fi blocată. Autoritățile preferă mai bine să întreprindă mai multe măsuri specifice, conform Programului Guvernamental din 2001, decît să elaboreze o strategie menționată anterior.

Recomandări

48. Pentru a obține rezultatele concrete în îmbunătățirea situației romilor, sînt necesare eforturi mai ferme, atît la nivel central, cît și la cel local,. În deosebi, esențială este îmbunătățirea situației lor social-economice. Cooperarea, dezvoltată cu Consiliul Europei în acest domeniu, trebuie să se continue.

ARTICOLUL 5 AL CONVENȚIEI-CADRU

Susținerea culturilor minoritare

Constatări ale primului ciclu

49. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus autorităților să continue susținerea minorităților naționale în activitatea privind păstrarea și dezvoltarea culturii lor, să implice mai activ reprezentanții acestora, inclusiv celor dezavantajate și mai puțin numeroase, în procesul decizional în acest domeniu.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

50. Eforturile autorităților centrale, regionale și locale în susținerea numeroaselor activități culturale ale minorităților naționale, colectivelor lor artistice, publicării literaturii în limbile minoritare și instituțiilor culturale specifice (centre culturale, muzee, teatre, librării) sînt binevenite. Este important de notat faptul că aceste activități nu sînt izolate, dar dimpotrivă, provoacă un mare interes atît din partea minorităților cît și majorității. Comitetul Consultativ notează în acest context că pentru Moldova cooperarea bilaterală este deosebit de importantă în consolidarea suportului cultural pentru minoritățile naționale, menționează că autoritățile încearcă să folosească potențialul cooperării cu țările – patriile istorice atît, cît este posibil, în vederea compensării lipsei resurselor ce se atestă la nivel național (vezi, de asemenea, comentariile referitor la articolul 18 de mai jos).

51. În ceea ce privește romii, Comitetul Consultativ a aflat cu plăcere de la reprezentanții Ministerului Culturii, că activitățile artistice ale romilor sînt susținute considerabil din partea statului și sînt apreciate de către populație. Faptul că istoria și cultura romilor au constituit, pentru cîțiva ani, subiectul cercetării academice al Academiei de Științe a Moldovei, a cărei Institutul de Cercetări Interetnice are acum o secție specială dedicată acestei sfere, trebuie să fie considerat ca o evoluție pozitivă. Rămîne doar de a spera că aceasta va avea, în viitorul apropiat și în perioada îndepărtată, un efect progresiv în școli, și, în mod special, în privința atitudinii societății față de persoane aparținînd acestei minorități.

b) Probleme nerezolvate

52. Cu toate că, reprezentanții minorităților naționale apreciază garanțiile care le sînt oferite conform legislației Moldovei în acest domeniu, și în pofida eforturilor depuse de către autorități, se consideră că legislația nu este suficient aplicată, mai ales la nivel local. Ucrainenii consideră că lipsește o voință politică clară în susținerea păstrării și dezvoltării culturii, limbii și tradițiilor lor. Ei au specificat că, deși, constituie cea mai numeroasă minoritate în Moldova, organizațiile lor culturale primesc doar un mic suport din partea Guvernului. De asemenea, reprezentanții găgăuzilor, recunoscînd că Guvernul a întreprins un șir de măsuri în acest domeniu, consideră că Guvernul ar trebui să creeze suplimentar condiții și mecanisme specifice de susținere a afirmării culturale a persoanelor aparținînd minorităților naționale. Bulgarii au menționat activizarea susținerii din partea Guvernului în domeniul culturii doar în anii recenți.

53. Ca o așteptare mai specifică, găgăuzii, locuitori ai Chișinăului ar dori să aibă propriul centru cultural pentru activitățile lor.

54. La fel, romii au cerut susținerea Guvernului în înființarea centrului lor cultural și educațional în Chișinău. În pofida măsurilor luate de către autorități în susținerea activităților lor artistice, romii consideră că eforturile statului în această sferă sînt insuficiente, mai ales, reieșind din faptul că nu pot obține susținerea din partea patriei istorice.

Recomandări

55. Moldova trebuie să mențină și să dezvolte susținerea în păstrarea și dezvoltarea culturii minorităților naționale și să caute să răspundă mai adecvat la necesitățile existente. O atenție sporită trebuie să se acorde ucrainenilor în acest domeniu, inclusiv prin stabilirea unei politici clare și consistente de susținere a culturii, limbii și tradițiilor lor. Autoritățile trebuie să examineze cererile menționate și altele privind înființarea centrelor culturale ale minorităților naționale, precum și necesitățile specifice ale romilor în acest domeniu.

ARTICOLUL 6 AL CONVENȚIEI-CADRU

Promovarea toleranței și înțelegerii interetnice de către autorități

Constatări ale primului ciclu

56. Salutînd atmosfera generală de înțelegere și respectul reciproc în societatea moldovenească, Comitetul Consultativ este preocupat de discrepanța lingvistică între majoritatea, care vorbește limba de stat (moldovenească), și populația vorbitoare a limbii ruse. În contextul tensiunilor apărute atunci cînd autoritățile au anunțat măsurile respective în domeniul politicii lingvistice și studierii istoriei, autoritățile sînt rugate să continue eforturile lor în promovarea toleranței și dialogului intercultural și să evite activizarea acestor diviziuni.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

57. Deși mai există dificultăți, tensiunile au scăzut și nivelul toleranței printre populație pare a fi îmbunătățit. Problema păstrării înțelegerii interculturale și armoniei și, în acest fel, coeziunii și stabilității în societatea moldovenească, pare să fie o prioritate pentru toate părțile implicate, atît autoritățile, cît și grupurile interesate.

58. Deși situația din nou a devenit mai tensionată, în special privind problemele școlilor moldovenești din Transnistria cu predare în grafie latină, Comitetul Consultativ

apreciază eforturile autorităților moldovenești, întreprinse în ultimii ani, pentru redresarea situații din Transnistria. Sînt, de asemenea, binevenite inițiativele reprezentanților societății civile și anumitor structuri de stat (cum este Departamentul Relații Interetnice), precum și mass-media moldovenești, de a dezvolta un dialog constructiv cu organizațiile non-guvernamentale din Transnistria și de a le implica în activități de promovare a dialogului intercultural și înțelegerii mutuale. În acest context, special trebuie menționată solidaritatea exprimată de către minoritățile naționale din Moldova cu copiii și familiile din Transnistria în eforturile sale de a-și exercita liber drepturile în sfera educațională.

b) Probleme nerezolvate

59. În pofida evoluțiilor pozitive menționate anterior, societatea moldovenească mai este divizată în ceea ce privește problemele lingvistice și, în special, probleme ce țin de găsirea afirmației identității naționale și statale a Moldovei. Cu toate că în ultimii ani s-a obținut activizarea apropierei echilibrate în aceste chestiuni, mai există cazuri de intoleranță, deseori active și uneori răspîndite de mass-media.

60. Diferendul transnistrean rămîne o problemă serioasă, în special reieșind din faptul că acest conflict afectează multe alte domenii, politice și de alt gen, de importanță majoră pentru întreaga populație a Moldovei, inclusiv păstrarea toleranței și cooperarea interetnică, stabilitatea țării, integritatea teritorială și suveranitatea națională.

61. Comitetul Consultativ notează, de asemenea, că manifestările de intoleranță mai sînt raportate în societatea moldovenească în privința persoanelor ce aparțin grupurilor mai vulnerabile, precum romii și comunitățile religioase netradiționale (vezi comentariile referitor la articolul 8 de mai jos).

Recomandări

62. În vederea păstrării și îmbunătățirii coeziunii sociale a țării, este important ca autoritățile moldovenești să continue promovarea respectului reciproc, înțelegerii interetnice și cooperării dintre persoanele ce aparțin diferitor grupuri etnice și lingvistice, și să contribuie la eliminarea tuturor barierelor și divizărilor între ei. Sînt necesare eforturi mai clare pentru a spori rolul educației, mass-media și culturii în acest context. Eforturi sporite trebuie întreprinse pentru îmbunătățirea dialogului și integrării persoanelor, precum romii și comunitățile religioase netradiționale.

63. Cît privește Transnistria, autoritățile trebuie să continue și să intensifice eforturile sale în atingerea soluționării pașnice și definitive a conflictului cît mai curînd posibil,

prin adoptarea unei apropieri deschise și constructive, încurajând dialogul și înțelegerea interetnică.

Rolul mass-media

Constatări ale primului ciclu

64. Comitetul Consultativ cheamă autoritățile să intensifice eforturile lor în crearea tuturor condițiilor necesare pentru independența mass-media, indiferent de limbă, oferindu-le posibilitatea, în pofida tuturor divizărilor, să contribuie real la promovarea toleranței și înțelegerii interetnice.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

65. Eforturi laudabile au fost făcute, în acest fel, de colaboratorii mass-media. Este binevenit, de exemplu, proiectul privind diversitatea, lansat de către Centru Independent de Jurnalism în primăvara anului 2004. Jurnaliști de origine etnică diferită și regiuni din țară au format o rețea de pregătire a publicațiilor bilingve (limba de stat și rusă) despre dialogului intercultural și diversitate, precum și pentru monitorizarea situației cum aceste probleme sînt reflectate în mass-media principală. La fel, este binevenită organizarea recentă, cu suportul internațional, a unui forum pentru informare și dialog comun („Etnoforum”) deschis pentru diverse grupuri etnice în scopul de a completa golul în acest domeniu. Este compus, în special, din pagina interactivă Web bilingvă (limba de stat și rusă), deschisă pentru comunicare interetnică, precum și din producția diferitor programe televizate pe aceleași teme pentru difuzare prin canalul public de televiziune.

b) Probleme nerezolvate

66. În pofida acestor evoluții, există totuși deficiențe serioase în modul în care mass-media publică reflectă diversitatea și relațiile interetnice, precum și chestiuni de importanță națională. În conformitate cu studiile respective, tratarea acestor chestiuni de către mass-media foarte des este politizată și preconcepută, creează stereotipuri prejudiciate atît a minorităților naționale, cît și a majorității. Lipsa pluralității și a opiniilor alternative asupra echilibrului și diversității, se consideră a fi neajunsuri ce creează efecte negative asupra toleranței și înțelegerii reciproce.

Recomandări

67. Sînt necesare eforturi mai active pentru a încuraja ca mass-media să joace un rol pozitiv în societatea moldovenească, fiind mijlocul de comunicare și integrare, indiferent de situația lor și limba folosită. Sînt așteptate măsuri ulterioare pentru instruirea și sporirea conștiinței jurnaliștilor privind respectarea drepturilor omului și problemele diversității. În general, autoritățile trebuie să asigure ca toate condițiile necesare pentru posibilitatea mass-media să activeze independent și în mod pluralist să fie implementate inclusiv în privința instituției publice naționale a audiovizualului Companiei „Teleradio-Moldova”. Cooperarea, dezvoltată cu Consiliul Europei în această sferă, trebuie să fie prioritară.

Poliția și conflicte etnice

Situația curentă

Probleme nerezolvate

68. Autoritățile Moldovei raportează că nu dețin informație despre amenințările etnic motivate sau acte de discriminare, ostilitate sau violență. Totuși, se pare că reprezentanții organelor de ocrotire a normelor de drept uneori manifestă lipsa de înțelegere în privința persoanelor respective, majoritatea din care trăiesc în condiții grele. Sursele non-guvernamentale menționează cazurile ce reflectă o atitudine discriminatorie din partea poliției⁸ asupra romilor, deși nu s-a înregistrat nici o plîngere formală în acest sens. Sursele menționate raportează, de asemenea, că unii polițiști au un comportament abuziv și chiar violent față de romi, inclusiv femei și copii, în unele cazuri.

69. Romii sînt de asemenea subiecți ai discriminării în ceea ce privește accesul la justiție, întrucît poliția și organele judiciare nu efectuează investigațiile necesare și nu întreprind măsurile pentru persecutarea celor care au violat drepturile romilor, în special atunci cînd aceste acțiuni sînt îndeplinite de către polițiști.

70. Cazurile de arest arbitrar și detenție a romilor și persoanelor de origine străină sînt de asemenea menționate, precum și maltratarea persoanelor în instituții penitenciare.

71. Comitetul Consultativ notează, totuși, că Moldova a sporit eforturile sale atît la nivel central, cît și la cel local în combaterea unui astfel de comportament, căutînd să

⁸ Spre exemplu, sursele non-guvernamentale se referă la faptul că romii sînt obiectul permanent în ceea ce privește controlarea documentelor, cînd exercită activități ce le aduc venit, în special comerț cu amănuntul.

informeze poliția despre standardele europene privind drepturile omului și etica polițienească. Se planifică, de asemenea, modificarea codului privind etica polițienească, precum și acordarea acestuia, în cele din urmă, a forței juridice.

Recomandări

72. În lipsa datelor statistice veridice, este dificil de determinat numărul cazurilor de intoleranță și ostilitate etnic motivate, în acest context, Moldova trebuie să întreprindă toate măsurile necesare pentru monitorizare adecvată a situației. Este, de asemenea, esențial să se asigure ca toate cazurile raportate să fie investigate în conformitate cu procedurile de supraveghere de către organele de poliție, precum și prin mecanisme independente, și, unde este necesar, să fi aplicate sancțiuni adecvate.

73. În același timp, trebuie continuate și activizate măsurile pentru sporirea conștiinței asupra drepturilor omului și toleranței, problemelor minorităților naționale și caracteristicilor specifice ale culturii și tradițiilor lor, în deosebi ale romilor. Aceste măsuri trebuie adresate organelor de poliție și altor structuri implicate, precum instanțele judecătorești, presa etc.

ARTICOLUL 7 AL CONVENȚIEI-CADRU

Cadrul legal asupra partidelor politice

Constatări ale primului ciclu

74. În prima sa Opinie Comitetul Consultativ a propus autorităților să examineze cadrul legal ce ține de organizarea și funcționarea partidelor politice⁹ în vederea asigurării ca nu se vor crea obstacole pentru persoanele aparținând minorităților naționale, în organizarea și protejarea intereselor lor în cadrul partidelor politice.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

75. În ultimii ani, legislația Moldovei privind partide politice și organizații social-politice, precum și codul electoral și alte legi în domeniu, au constituit subiectul dialogului cu Consiliul Europei, prin intermediul expertizelor legislative, și au atins,

⁹ Legea privind Partidele politice și alte organizații social-politice (17 septembrie 1991), modificată și completată la 19 octombrie 1993 (nr. 1615-XII) și 30 septembrie 1998 (nr. 146-XIV).

inter alia, problemele care au atras atenția Comitetului Consultativ în timpul primului ciclu de monitorizare a Convenției-cadru.

b) Probleme nerezolvate

76. Deși s-a stabilit o strînsă cooperare cu Consiliul Europei în aducerea legislației în conformitate cu standardele europene, nici una din aceste probleme de interes nu se află încă în agenda Parlamentului Moldovei.

Recomandări

77. Cînd va fi adoptată o nouă legislație privind partidele politice, autoritățile trebuie să asigure respectarea dreptului la libertatea de asociere a persoanelor aparținînd minorităților naționale, în conformitate cu articolul 7 al Convenției-cadru (vezi, de asemenea, comentariile referitor la articolul 15 de mai jos).

ARTICOLUL 8 AL CONVENȚIEI-CADRU

Libertatea religiei și dreptul de a înființa organizații religioase

Situația curentă

78. Reprezentanții musulmanilor din Moldova (Organizația Spirituală Musulmană din Moldova și Consiliul Central Spiritual Musulman), au raportat despre dificultățile cu care se confruntă în înregistrarea cultului lor religios de către Serviciul de Stat pentru Problemele Cultelor pe parcursul a cîțiva ani. Deși legislația Moldovei¹⁰ permite libera organizare și funcționare a cultelor în condițiile stabilite de lege și modificările operate în anul 2002 în Legea despre culte, care prevedeau simplificarea procedurii de înregistrare, se pare că cererile depuse sînt respinse din motive de procedură, pe care le este dificil de identificat. În anul 2002 a fost depusă reclamația Consiliului Central Spiritual Musulman contra Serviciului de Stat pentru Problemele Cultelor, care în prezent este examinată de către instanțele judecătorești din Moldova, concomitent Consiliul Central Spiritual Musulman a înaintat plîngere în adresa Curții Europene a Drepturilor Omului. În prezent cazul se pregătește pentru examinare¹¹.

79. De asemenea, această problemă pare a fi tratată de autorități din punctul de vedere al ordinii publice și securității naționale. Organele de poliție urmăresc minuțios practicile religioase ale membrilor comunităților musulmane, în deosebi celor ce se

¹⁰ Vezi articolul 31 al Constituției RM și Legea organică nr. 1220-XV din 12 iulie 2002, prin care a fost modificată și completată Legea despre culte nr. 979-XII din 24 martie 1992.

¹¹ Vezi Cazul Organizației Spirituale Musulmane din Moldova contra Moldovei, nr. 12282/02.

întîlnesc în Chișinău în localurile acordate de organizațiile de caritate. Sînt raportate, în acest context, atitudinile ostile din partea organelor de poliție (verificări repetate a actelor de identitate, presiuni, intimidări, amenzi administrative). Conform informației reprezentanților Ministerului Afacerilor Interne, acțiunile respective sînt îndreptate doar asupra organizatorilor acestor reuniuni, și nu asupra participanților de rînd. Potrivit acestora, asemenea acțiuni sînt justificate de prevederile legislației Moldovei, care prevede că cultele trebuie să fie recunoscute de stat, pentru a se organiza și a funcționa.

80. Poate, totuși, apărea întrebarea dacă exercitarea publică a practicilor religioase poate fi considerată ilegală, chiar dacă cultul respectiv nu este înregistrat, întrucît legea acordă oricui dreptul de a profesa liber religia sa, fie individual sau colectiv, în particular sau public (articolul 1 al Legii despre culte)¹². Unica restricție autorizată este legată de protecția securității și ordinii publice, sănătății și moralității, protecției drepturilor și libertăților altor persoane. Însă, existența unor astfel de motive trebuie confirmată.

Recomandări

81. Moldova trebuie să întreprindă toate măsurile necesare legale, administrative și de alt gen, pentru a asigura ca musulmanii, ce aparțin minorităților naționale, să se bucure de libertatea de a-și profesa religia și dreptul de a înființa organizații religioase, fără obstacole sau discriminare, în conformitate cu articolul 8 al Convenției-cadru.

Cererea tătarilor privind cimitirul musulman

Constatări ale primului ciclu

82. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus autorităților să găsească soluțiile, consultînd reprezentanții comunității tătare, în vederea asigurării ca această comunitate să aibă la dispoziția un loc potrivit pentru construcția unui cimitir musulman în Chișinău.

Situația curentă

Probleme nerezolvate

83. În pofida cererilor repetate, comunitatea tătără încă nu are un cimitir. Deși primarul mun. Chișinău a propus recent o soluție, ea nu este acceptată în contextul celor relatate.

Recomandări

¹² Vezi practica relevantă a Curții Europene pentru Drepturile Omului privind libertatea religiei, inclusiv Mitropolia Basarabiei și alții contra Moldovei, hotărîrea din 13 decembrie 2001, nr. 45701/99.

84. O soluție acceptabilă trebuie să fie găsită ca urmare a cererii comunității tătare privind construcția cimitirului musulman în Chișinău.

ARTICOLUL 9 AL CONVENȚIEI-CADRU

Accesul minorităților la media

Constatări ale primului ciclu

85. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus consolidarea eforturilor pentru asigurarea echilibrului mai semnificativ dintre persoanele aparținând diferitor minorități naționale în vederea accesului și prezenței lor în mass-media. Autoritățile au fost rugate să susțină la nivel local mass-media în limbile minoritare, îndeosebi pentru minoritățile puțin numeroase, inclusiv romii.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

86. Dezvoltarea rapidă a mijloacelor de informare în masă electronice private în Moldova a deschis noi oportunități pentru accesul la mass-media pentru minoritățile naționale și folosirea limbilor lor în acest context. Din aproape 150 stațiuni de radio private și canale de televiziune, aproximativ 15, sau cel puțin unele din ele, transmit programele în limbile minoritare în regiunile unde locuiesc un număr semnificativ de persoane ce aparțin minorităților naționale: limbile rusă, găgăuză (în Găgăuzia există diferite canale private de radio și televiziune, precum și Compania publică „Teleradio Găgăuzia”), bulgară (în Taraclia și Găgăuzia), ucraineană (în Chișinău, Bălți și raionul Edineț), poloneză (în Bălți), romani (în Soroca). Populația poate, de asemenea, să recepționeze programele radio și TV ale canalelor străine (în special din Rusia și Ucraina), retransmise în Moldova.

87. Televiziunea și radioul public continuă emiterea programelor pe teme specifice pentru minoritățile naționale pe întreg teritoriul republicii. Acestea sînt emisiuni în limbile minoritare de 30 minute pe săptămîină, difuzate în limbile ucraineană, găgăuză și respectiv bulgară, și de 30 minute o dată în lună în limba romani și respectiv ebraică. Canalele publice, de asemenea emit programe de 30 minute, două ori pe lună, în limba rusă și lunar programe bilingve (moldovenească și rusă) pentru reprezentanți ai diferitor minorități naționale. Aceste programe sînt produse de echipe ce includ și persoanele aparținînd minorităților naționale, iar programele de televiziune sînt subtitrate în limba de stat. Minoritățile de asemenea sînt reprezentate în Consiliul de observatori al Companiei „Teleradio-Moldova” și în Consiliul de emisie.

88. În privința presei, este binevenită existența revistelor și ziarelor publicate de organizațiile minorităților naționale în limbile ucraineană, rusă (de către găgăuzi, evrei și azeri, precum și de ruși), bulgară, găgăuză și poloneză.

b) Probleme nerezolvate

89. S-a înregistrat o îmbunătățire în privința accesului și prezenței în mass-media națională a ucrainenilor și limbii ucrainene. Totuși, reprezentanții lor consideră această situație nesatisfăcătoare și ar dori să aibă mai multe programe de știri în limba ucraineană, chiar dacă acestea vor fi cu emisie scurtă (de la 5 la 7 minute). În același timp, sînt necesare măsuri ulterioare la nivel local. Conform opiniei autorităților respective, situația existentă nu este rezultatul lipsei voinței politice, ci mai mult rezultatul nefolosirii posibilităților existente de către persoanele cointeresate, și altor motive, printre care sînt problemele ce țin de instruirea jurnaliștilor și lipsa resurselor.

90. În general, reprezentanții minorităților consideră că volumul și calitatea programelor sus-menționate, precum și timpul prevăzut pentru emiterea lor nu corespund suficient necesităților lor. Totodată, rămîne a fi limitată reflectarea problemelor, reprezentînd interes pentru minoritățile puțin numeroase (armeni, beloruși, azeri, tătari, polonezi, lituanieni, etc.). Referitor la presă, este necesar de menționat că cantitatea și calitatea ei sînt, de asemenea, considerate inadecvate. Multe din publicații sînt editate neregulat, reieșind din faptul că finanțare privată, pe care acestea se bazează, și care nu este permanentă.

91. Folosirea limbilor minoritare în mass-media depinde mult de resursele financiare, interesele politice și nivelul existent de profesionalism. Limba de stat și limba rusă sînt încă limbile cel mai larg folosite în mass-media.

Recomandări

92. Moldova trebuie să continue depunerea eforturilor, în limitele posibilităților sale economice, pentru a stimula păstrarea și dezvoltarea mijloacelor de informare în masă în diferite limbi minoritare, atît la nivel central, cît și local. O atenție deosebită trebuie acordată cererilor urainenilor și persoanelor ce aparțin minorităților puțin numeroase, inclusiv referitor la instruirea jurnaliștilor și timpului de emisie, care se mai consideră dezavantajați în acest domeniu.

ARTICOLUL 10 AL CONVENȚIEI-CADRU

Evoluții ale politicii lingvistice

Constatări ale primului ciclu

93. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a notat că folosirea limbilor în Moldova este reglementată de legislație adoptată în anul 1989, și care nu a fost modificată de când țara și-a obținut independența. În general, autoritățile au fost rugate să asigure ca prevederile respective ale Convenției-cadru să fie pe deplin implementate pînă la elaborarea în viitor a noii legislații lingvistice, precum și în contextul aplicării Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statul juridic al organizațiilor lor din 2001.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

94. În contextul implementării Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statul juridic al organizațiilor lor, Moldova a modificat o serie de legi care reglementau folosirea limbilor în diverse sfere ale vieții economice și sociale, în vederea aducerii acestora în conformitate cu legea menționată. Astfel că, acum persoanele au dreptul de a folosi limba rusă sau limba de stat în perfectarea documentelor în domeniile respective. Aceasta, de rînd cu alți factori, ar trebui să permită participarea mai activă a persoanelor aparținînd minorităților naționale în viața economică și socială.

95. Deși există unele neajunsuri, sînt binevenite eforturile făcute în ultimii ani în îmbunătățirea studierii limbii de stat de către adulți și eliminarea dificultăților existente în afirmarea bilingvismului moldo-rus, cerute de funcționarii publici. În acest context, trebuie menționate organizarea mai durabilă a cursurilor de limbă moldovenească pentru adulți, editarea materialelor didactice corespunzătoare, formarea grupurilor de studiu în ministere și departamente, precum și pentru lucrătorii din provincii din 2003 (vezi, de asemenea, comentariile referitor la articolului 12 de mai jos).

b) Probleme nerezolvate

96. Din momentul declarării în 2002 a moratoriului asupra măsurilor privind acordarea unui statut mai înalt limbii ruse, există momente de incertitudine în privința problemelor lingvistice din Moldova. Au fost luate măsuri de redresare a situației lingvistice din țară și este recunoscută necesitatea modificării legislației relevante. Se pare că propunerile privind promovarea unui program complex de stat pentru funcționarea limbilor vorbite

au fost deja incluse în proiect și coordonate la diferite nivele. Totuși, se pare că acestea sînt amîinate pentru o perioadă respectivă, reieșind din complexitatea situației politice curente. Aceasta, de asemenea, este legată cu problema ratificării Cartei europene a limbilor regionale sau minoritare, care cere acceptarea poziției clare referitor la diferite limbi.

Recomandări

97. Autoritățile trebuie să asigure ca legislația și practica respectivă să asigure condițiile necesare pentru realizarea eficientă a drepturilor persoanelor aparținînd minorităților naționale de a-și folosi limbile lor în conformitate cu prevederile Convenției-cadru. În acest context, este necesar de a încerca menținerea echilibrului existent, care ar lua în considerare particularitățile specifice ale situației lingvistice în Moldova și sentimentele grupurilor respective (vezi, de asemenea, comentariile referitor la articolul 6 de mai sus).

Folosirea limbilor minoritare în relațiile cu autoritățile administrative

Constatări ale primului ciclu

98. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus clarificare în privința pragului numeric necesar pentru folosirea limbilor minoritare în relațiile cu autoritățile administrative.

Situația curentă

Probleme nerezolvate

99. Nu sînt raportate măsuri noi privind pragul numeric sus-menționat, legislația privind funcționarea limbilor nu a fost modificată din momentul adoptării primei Opinii a Comitetului Consultativ.

100. La nivel practic, poate fi notat faptul că în relațiile cu autoritățile publice limba rusă este folosită pe larg, asemenea limbii de stat. Alte limbi minoritare sînt folosite mai puțin. În conformitate cu informația prezentată de unii reprezentanți ai minorităților naționale, răspunsurile autorităților și formularele administrative sînt foarte des perfectate în limba de stat, chiar dacă în cererile depuse au fost folosite alte limbi. În acest context, reprezentanții minorității ucrainene au informat Comitetul Consultativ despre tendința recentă, apărută între mulți ucraineni, de a prefera folosirea mai mult a limbii ucrainene decît limbii ruse în relațiile cu autoritățile administrative.

Recomandări

101. Autoritățile trebuie să reexamineze situația existentă, din punct de vedere juridic și practic, și să întreprindă măsuri necesare pentru asigurarea implementării eficiente a art. 10, paragraful 2, al Convenției-cadru, în conformitate cu cererile și necesitățile existente și în cooperare cu persoanele cointerestate.

ARTICOLUL 12 AL CONVENȚIEI-CADRU

Dimensiunea interculturală a educației

Constatări ale primului ciclu

102. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a apreciat eforturile Moldovei depuse în protecția minorităților naționale în domeniul educației, în pofida resurselor limitate. Comitetul, de asemenea, menționează cu satisfacție dorința autorităților de a promova dimensiunea multiculturală a educației și stimularea schimburilor culturale între grupurile etnice diferite prin procesul de educație.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

103. Elevii din Moldova primesc cunoștințele despre drepturile omului și toleranță (în școli primare) și studiază principii de bază ale legislației (în școli medii). Pentru dezvoltarea dimensiunii multiculturale a educației și facilitarea cunoștințelor interculturale, Centrul Didactic a elaborat manuale de literatură, în care au fost incluse opere ale autorilor aparținând diferitor grupuri etnice, și, după testarea acestora în 15 școli, le-a prezentat Ministerului Educației pentru aprobare. Aceste manuale vor fi recomandate pentru toate școlile din Moldova.

104. În școlile unde învață minoritățile naționale, din anul 2002-2003 în curriculum școlar primar a fost introdus obiectul „Istoria, cultura și tradițiile poporului”.¹³ Din anul 2003-2004 acest obiect a fost introdus în clasele V-IX.

105. De asemenea, este binevenită, de rînd cu celelalte proiecte ce țin de minoritățile naționale, cercetarea curentă a istoriei, culturii și limbii romilor la Institutul de Cercetări Interetnice al Academiei de Științe (vezi, de asemenea, comentariile referitor la articolul 5 de mai sus). Spre regret, reprezentanții Academiei de Științe raportează despre

¹³ Subiectul se referă la studierea istoriei, culturii și tradițiilor a unei minorități respective – bulgară, găgăuză, rusă, ucraineană.

dificultățile în publicarea și distribuirea monografiilor și altor rezultate de cercetări, nu numai despre romi, ci și altor materiale ce țin de cultura minorităților naționale, ca rezultat al lipsei resurselor și susținerii inadecvate din partea statului.

b) Probleme nerezolvate

106. Informația despre cultura, istoria și tradițiile minorităților naționale rămîne a fi limitată în școlile moldovenești, inițiativele menționate sînt actuale și necesită întreprinderea măsurilor active, care au nevoie de un suport financiar adecvat pentru a fi eficiente.

Recomandări

107. În vederea asigurării calității necesare în predarea noilor obiecte de studii susmenționate, este necesar de a elabora rapid și a distribui programe și metodologii relevante, a edita și/sau a distribui manualele necesare, precum și a organiza treninguri speciale pentru profesori. Cooperarea bilaterală și suportul din partea organizațiilor internaționale este o modalitate ce trebuie a fi folosită pentru suplinirea lipsei resurselor la nivel național.

108. O atenție specială trebuie, de asemenea, acordată reflectării specificului multicultural al societății moldovenești în programele și manualele relevante de alte obiecte pentru toți elevi, fie că aparțin majorității sau minorităților naționale. La fel, activitățile artistice și culturale organizate în școli și de către școli trebuie să includă dimensiunea interculturală pentru educarea cunoștințelor mutuale, legăturilor mai strînse și dialogului între copii, indiferent de apartenența lor etnică.

Conținutul manualelor de istorie

Constatări ale primului ciclu

109. Schimbările în studierea istoriei anunțate de Guvern la sfîrșitul anului 2001 au constituit sursa unor considerabile tensiuni în societatea moldovenească în ianuarie 2002. În vederea aplanării situației, în primăvara aceluși an a fost anunțat un moratoriu asupra măsurilor respective. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus o abordare echilibrată a acestor chestiuni sensibile și a considerat esențial consultarea tuturor părților implicate.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

110. De atunci, autoritățile au început să elaboreze noi manuale de istorie și au recurs la sprijinul Consiliului Europei în acest proces. Intenția a fost să includă în noile cărți problemele dimensiunii multiculturale și să introducă o abordare echilibrată a istoriei țării, prin consolidarea identității distincte moldovenești. Pentru elaborarea noului conținut și a metodologiei care se vor propune în școli, autoritățile au fost format un comitet special. În conformitate cu informația prezentată Comitetului Consultativ, noile cărți sînt pregătite și autoritățile planifică introducerea acestora în școli din anul școlar 2005-2006.

b) Probleme nerezolvate

111. În conformitate cu informația prezentată Comitetului Consultativ, problemele dimensiunii interculturale lipsesc în prezent în manualele de istorie utilizate în școli din Moldova. La fel se pare că introducerea noilor manuale continuă să fie o problemă potențial contradictorie în Moldova.

Recomandări

112. Ținînd cont de experiența Consiliului Europei în acest domeniu, autoritățile trebuie să asigure ca noile manuale să prezinte echilibrat istoria țării și să contribuie la întărirea toleranței și înțelegerii mutuale. Cînd noul sistem de predare a istoriei va fi implementat, autoritățile trebuie să ia în considerare toate momente sensibile în vederea păstrării și consolidării coeziunii sociale și dialogului interetnic.

Egalitatea în accesul la educație – educația copiilor romi

Constatări ale primului ciclu

113. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus autorităților să asigure ca toate minoritățile naționale, inclusiv cei puțin numeroase și cei care nu se pot bucura de susținerea patriei istorice, să beneficieze de atenția echitabilă în promovarea politicii educaționale și elaborării programelor școlare. În Rezoluția Comitetului de Miniștri privind implementarea Convenției-cadru în Moldova s-a pus accentul pe necesitatea de a consulta reprezentanții minorităților naționale pentru mai bună înțelegere și luare în considerație a necesităților lor educaționale.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

114. Autoritățile au continuat eforturile sale în îmbunătățirea situației privind instruirea profesorilor, precum și elaborarea și publicarea manualelor necesare pentru educația minorităților naționale, inclusiv prin cooperare bilaterală cu statele-patriile istorice.

115. Autoritățile au fost mai receptivi la problemele romilor și au demonstrat inițiative noi pentru îmbunătățirea situației lor în domeniul educației. Raportul de Stat precizează măsurile luate de autoritățile centrale și locale pentru a facilita integrarea copiilor romi în sistemul de învățământ de diferite nivele. Aceasta include suportul social-economic direct pentru familii, precum și inițiative speciale, cum ar fi introducerea cotei pentru accesul la studii superioare.

116. Este binevenit faptul că în prezent în universitățile din Moldova studiază aproximativ 40 tineri romi. Există speranță că acest fapt va avea un efect pozitiv în evoluția situației educaționale în privința altor romi.

b) Probleme nerezolvate

117. Reprezentanții minorităților naționale menționează că resursele alocate în trecut de către autorități pentru instruirea profesorilor și elaborarea manualelor mai sînt insuficiente. În privința manualelor, trebuie menționat faptul că problema respectivă afectează atît întregul sistem educațional al Moldovei, cît și familiile aparte, întrucît părinții arendează manualele contra plată, ceea ce reprezenta o problemă ținînd cont de situația economică dificilă a multor din ei.

118. În pofida măsurilor menționate, romii continuă să se confrunte cu dificultăți serioase în domeniul educațional. Situația materială dificilă a familiilor și școlilor respective (unde lipsesc condițiile minime necesare pentru educație, iar copiii de vîrstă diferită învață împreună, deseori fără manuale), izolarea completă a copiilor romi, cînd acestea locuiesc în satele cu populație romă îndepărtate de alte localități, lipsa profesorilor calificați și alți factori provoacă lipsa interesului familiilor față de educație. În absența măsurilor de suport din partea autorităților locale, un număr considerabil de copii nu frecventează școala, se înregistrează o pondere înaltă a absenteismului și rămînerii în urma la învățatură, precum și păstrarea unui procent înalt de analfabetism în rîndurile acestei populații. Aceste dificultăți accentuează marginalizarea romilor și menținerea lor într-o situație vulnerabilă în ceea ce privește participarea la viața economică, socială, politică, culturală a țării, precum și în sfera publică.

Recomandări

119. Problema privind manualele și instruirea profesorilor pentru educația minorităților naționale trebuie să fie prioritară. Cu toate că există problema insuficienței resurselor necesare, autoritățile trebuie să sporească eforturile sale în acest domeniu, inclusiv prin folosirea mai activă a oportunităților pentru obținerea în acest scop a suportului internațional.

120. În ceea ce privește romii, este important să întreprindă fără întârziere măsurile necesare în diferite domenii (economic, sănătate, etc.) în vederea eliminării bazelor acestor probleme și să facă posibil asigurarea accesului egal la educație a copiilor romi. Sînt necesare de asemenea și măsuri de sporire a conștiinței, atât la nivelul familiilor, cît și școlilor, pentru a îmbunătăți integrarea copiilor în sistemul educațional.

Studierea limbii de stat

Constatări ale primului ciclu

121. În prima sa opinie, Comitetul Consultativ a menționat faptul că cunoașterea limbii de stat de către persoanele aparținînd minorităților naționale este limitată și are o creștere foarte neînsemnată. În acest context, autoritățile au fost rugate să întreprindă eforturi necesare.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

122. Evaluînd situația în domeniu, Moldova și-a intensificat eforturile în îmbunătățirea studierii limbii de stat de către persoanele aparținînd minorităților naționale, inclusiv prin intermediul programelor cu suport internațional (în forma asistenței consultative și financiare). În acest context, au fost elaborate și publicate dicționare și manuale, atât pentru copii, cît și pentru adulți, ce aparțin diferitor minorități naționale, au fost dezvoltate și implementate metode specifice de predare. Familiile în prezent sînt mult mai conștiente de importanța cunoașterii limbii de stat ca factor al coeziunii și condiția pentru integrarea social-economică a copiilor lor. Aceasta explică, *inter alia*, creșterea numărului persoanelor aparținînd minorităților naționale care preferă limba de stat ca limbă de instruire.

b) Probleme nerezolvate

123. În pofida acestor evoluții pozitive, minoritățile naționale menționează problemele ce țin de calitatea predării limbii care, conform unor surse, constituie rezultatul lipsei

manualelor și, în particular, dificultăților în găsirea și instruirea profesorilor profesioniști în ambele limbi (limba de stat și cea minoritară). În acest context, reprezentanții minorităților își exprimă dorința de a avea profesori calificați din comunitățile lor pentru studierea limbii de stat.

Recomandări

124. Moldova trebuie să examineze situația și cerințele minorităților naționale în acest domeniu și să întreprindă măsurile necesare pentru îmbunătățirea calității instruirii, inclusiv prin găsirea posibilităților de alocare a resurselor mai considerabile.

ARTICOLUL 14 AL CONVENȚIEI-CADRU

Posibilitatea studierii limbilor minoritare

Constatări ale primului ciclu

125. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a propus autorităților să răspundă echilibrat la necesităților lingvistice specifice ale tuturor minorităților naționale.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

126. Moldova a continuat să întreprindă eforturi în oferirea oportunităților persoanelor aparținând minorităților naționale de a-și studia limbile lor și de instruire în aceste limbi¹⁴. În timp ce copiii ruși, ucraineni, bulgari și găgăuzi studiază limbile lor materne ca o parte a programului comun, pragul numeric necesar pentru asemenea studii fiind foarte scăzut (4 – 5 elevi), copiii ce aparțin altor minorități naționale (armeni, azeri, lituanieni, etc.) studiază limbile lor în așa numite „școli duminicale”. Autoritățile continuă să acorde suportul „școlilor duminicale”, care constituie o parte componentă a sistemului de învățământ, și oferă copiilor posibilitatea nu numai să-și studieze limba maternă, dar și să primească informația despre istoria, cultura și tradițiile comunității lor.

127. În ceea ce privește învățământul superior, este binevenită înființarea la inițiativa autorităților regiunii autonome din Găgăuzia a Universității de Stat din Comrat. De asemenea, deschiderea Universității de Stat din Taraclia la inițiativa comunității bulgare și administrației raionale, cu suportul autorităților centrale și în cooperare cu Bulgaria,

¹⁴ Ucraineana este studiată ca obiect în 52 de școli, găgăuză în 52 de școli, bulgara în 34 de școli, polona într-o școală, ivrit în două școli și germana într-o școală. Limba rusă este obligatorie în școlile medii.

este la fel binevenită, fiind o evoluție pozitivă. Totuși, limba de instruire în aceste instituții, cel puțin pentru moment, este limba rusa. Există speranță că aceste instituții vor începe instruirea profesorilor calificați, capabili de a preda limbile minoritare și în limbile respective, cel puțin câteva obiecte. În prezent, instruirea specială a acestor profesori este efectuată – pentru fiecare dintre aceste limbi – de câteva instituții de învățământ superior din Chișinău și din regiunile respective. Mai mult decât atât, există o cooperare efectivă bilaterală în acest domeniu cu Bulgaria, Polonia, Rusia, Turcia, Ucraina, etc.

b) Probleme nerezolvate

128. Mulți reprezentanți ai minorităților naționale consideră că posibilitățile existente în acest domeniu nu sînt suficiente și continuă să abordeze problemele ce țin de accesibilitatea manualelor și profesorilor calificați.

129. Spre deosebire de alte limbi minoritare, nu există încă posibilitatea de a studia limba romani în școlile din Moldova, atât în cadrul programelor comune, cât și în „școli duminicale”. Măsurile ce au fost luate recent de către autorități pentru a stimula dezvoltarea cercetărilor și instruirea specialiștilor în acest domeniu, poate să facă posibil satisfacerea necesității în asemenea educație.

Recomandări

130. Moldova ar trebui să întreprindă măsuri ulterioare pentru a garanta accesibilitatea manualelor necesare pentru studierea limbilor minoritare și nivelul adecvat de instruire a profesorilor. O atenție specială trebuie acordată minorităților naționale, care nu primesc suportul din partea patriei istorice, cum ar fi romii.

Posibilitatea studierii în limbile minoritare

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

131. Autoritățile, în general, susțin inițiativele privind folosirea limbilor minoritare ca limbile de instruire¹⁵. În anul școlar 2003-2004, limba ucraineană a fost limba de instruire în 18 clase, bulgară în 6 clase și poloneză în 4 clase. Este elaborat curriculum

¹⁵ Conform ultimelor date ale Ministerului Educației (octombrie 2004), din 560.000 elevi ce studiază în școlile Moldovei, 445.000 frecventează 1.129 școli, unde limba de instruire este limba de stat, în 200 școli limba de instruire este limba rusa, în trei – ucraineana, și patru – bulgara. Sînt, de asemenea, 100 de școli bilingve (moldo-ruse).

pentru această modalitate de învățământ pentru clasele I – XII, se depun eforturi pentru elaborarea manualelor în limbă rusă, ucraineană, găgăuză și bulgară pentru clasele X – XII. Sînt editate manuale pentru clasele I – IX.

b) Probleme nerezolvate

132. Folosirea limbilor minoritare, altor decît cea rusă, ca limbile de instruire rămîne limitată. La nivelul preșcolar folosirea altor limbi minoritare este o excepție rară (în anul școlar 2003-2004 în limba ucraineană învățau 0,06% elevi). Numai două limbi sînt folosite în învățămîntul primar și mediu: limba de stat și limba rusă.

133. Situația descrisă nu reflectă în nici un fel componența etnică a populației. Trebuie, totuși, să fie recunoscut faptul că există o cerere foarte limitată privind instruirea în limbile materne, alte decît rusă. În timp ce familiile doresc ca copiii lor să aibă posibilitatea de a studia limba lor maternă și să primească educația în această limbă, atunci cînd fac alegerea respectivă, ei, de asemenea, iau în considerare dificultățile existente și alte circumstanțe, cum ar fi resursele disponibile, continuitatea și performanța academică, precum și perspectivele angajării ulterioare. Astfel, preferința este pentru instruire în limba rusă sau în limba de stat, cu posibilitatea de a învăța limba maternă ca obiect de studiu.

Recomandări

134. Autoritățile trebuie să depună eforturi ulterioare pentru extinderea treptată a instruirii în limbile minoritare, în conformitate cu cererea existentă, și alocarea resurselor necesare pentru asigurarea calității adecvate a instruirii. O atenție deosebită trebuie să fie acordată dezvoltării metodologiilor de instruire multilingvă, pentru a permite profesorilor și elevilor să facă față situației specifice în Moldova.

ARTICOLUL 15 AL CONVENȚIEI-CADRU

Cadrul instituțional și consultarea

Constatări ale primului ciclu

135. În prima opinie a sa, Comitetul Consultativ a recomandat autorităților lărgirea posibilităților consultării persoanelor aparținînd minorităților naționale și efectuarea unui dialog direct cu organizațiile ce reprezintă fiecare minoritate națională.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

136. Moldova continuă să creeze condiții favorabile pentru participarea persoanelor aparținând minorităților naționale în diferite domenii ale vieții sociale. Activitatea Departamentului Relațiilor Interetnice pe lângă Guvern (în continuare – Departamentul) este înalt apreciată de către minoritățile naționale. Scopul acestei autorități este de a avea de a face cu problemele minorităților, care este reflectă, *inter alia*, în întruniri desfășurate în teritoriu cu autoritățile locale, organizațiile minorităților naționale și cetățenii, examinarea petițiilor cetățenilor (sau remiterea lor autorităților competente), audierea cetățenilor și organizarea întâlnirilor minoritățile naționale cu reprezentanți organelor guvernamentale superioare¹⁶. Trebuie menționată și cooperarea activă a Departamentului cu Consiliul coordonator al organizațiilor etnoculturale.

137. O altă evoluție pozitivă reprezintă consultarea minorităților naționale în procesul elaborării legislației de importanță majoră, cum ar fi Concepția politicii naționale a Republicii Moldova, precum și faptul că minoritățile naționale au fost implicate în discuțiile privind reforma constituțională, desfășurată în ultimii ani în Moldova.

138. În privința observațiilor Comitetului Consultativ din prima Opinie referitor la articolul 16, trebuie menționat faptul că potrivit noii legislații privind administrația publică locală¹⁷, statul are acum o formă nouă de organizare administrativ-teritorială, revenind la raioane – unitățile mai mici – la nivel regional, substituind județe. Deși, unele aspecte ale acestei legislații par a fi problematice din punct de vedere a autonomiei locale, aceasta reprezintă o evoluție pozitivă pentru protecția minorităților naționale, pentru că reduce pragul numeric necesar pentru formarea satelor. Acest fapt sporește posibilitățile persoanelor aparținând minorităților naționale de a lua parte la treburile publice la nivel local.

b) Probleme nerezolvate

139. Conform datelor oferite de unii reprezentanți ai minorităților naționale, atunci când cel de al doilea Raport de Stat privind implementarea Convenției-cadru a fost în stadiul de elaborare, în cadrul dialogului cu Consiliul coordonator al organizațiilor etnoculturale s-a preferat consultarea organizațiilor minoritățile naționale în mod individual. Deși reprezentanții diferitor minorități naționale erau informați de existența Raportului, se pare că versiunea finală a fost prezentată numai unor dintre acestea.

¹⁶ Informația luată din Raportul Anual al Departamentului Relații Interetnice, 2003.

¹⁷ Legea privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova, nr. 764-XV din 27.12.2001

Recomandări

140. Autoritățile trebuie să mențină relații în consultarea minorităților naționale, acordând o atenție sporită dialogului direct cu organizațiile care le reprezintă.

Participarea efectivă a minorităților naționale la viața publică

Constatări ale primului ciclu

141. În prima sa opinie, Comitetul Consultativ a recomandat Guvernului să găsească, în coordonare cu persoanele cointeresate, modalități de sporire a participării la viața publică a persoanelor aparținând minorităților naționale, în special minorităților puțin numeroase, inclusiv romilor.

Situația curentă

a) Evoluții pozitive

142. Persoanele aparținând minorităților naționale continuă să ia parte la viața publică a Moldovei. Situația pare a fi în general satisfăcătoare la nivel local, în ceea ce privește reprezentanța în organele alese, în special în regiunile în care persoanele aparținând minorităților naționale constituie o parte considerabilă din populație, în special în Găgăuzia, datorită statutului autonom special al acestei unități teritoriale. La nivel național, din cadrul Parlamentului face parte un număr considerabil de persoane aparținând minorităților naționale¹⁸. În acest context, Comitetul Consultativ se referă și la comentariile formulate referitor la art 7.

b) Probleme nerezolvate

143. Totuși, sînt necesare măsuri ulterioare în vederea asigurării unei prezențe mai considerabile a acestor persoane, inclusiv celor aparținând minorităților puțin numeroase, în structurile administrative de stat. În prezent, minoritățile naționale consideră că nu sînt reprezentați proporțional în astfel de structuri importante, cum ar fi Ministerul Justiției și Ministerul Apărării.

144. Rămîne a fi foarte limitată participarea romilor la treburile publice. La nivel local, ei sînt rareori consultați în privința problemelor ce le ating interesele, necesitățile lor nu sînt suficient luate în considerație în procesul de luare a deciziilor. Ei nu sînt reprezentați în organele alese, inclusiv în localitățile în care constituie o parte considerabilă a

¹⁸ Conform datelor oficiale prezentate de Secretariatul Parlamentului, din 101 membri ai Parlamentului Moldovei, 44 deputați, conform propriei lor identificări, aparțin altui grup etnic decît cel moldovenesc.

populației, participarea lor în structurile administrative de stat de asemenea este limitată. Totuși, prezența unor romi în organele de poliție în Moldova trebuie să fie apreciată ca o evoluție pozitivă.

145. Comitetul Consultativ salută dezvoltarea semnificativă a organizațiilor non-guvernamentale în comunitățile romilor și formarea recentă a grupului ce intenționează să reprezinte interesele comunității în față autorităților, avînd o poziție unică – Grupul de negocieri al romilor, menționat mai sus (vezi comentariile referitor la art. 4 de mai sus). Comitetul Consultativ speră că cooperarea constructivă și permanentă cu autoritățile se va dezvolta în formatul dat, precum și prin alte metode. În acest context, trebuie menționat faptul că resursele umane și logistice, de care dispună minoritatea romă pentru sporirea participării lor efective, sînt limitate.

Recomandări

146. Autoritățile, în coordonare cu reprezentanții minorităților naționale cointeresate, trebuie să găsească metodele ulterioare pentru sporire și îmbunătățirea participării lor la viața publică. O atenție specială trebuie acordată creșterii reprezentanței acestor persoane în diferitele structuri administrative de stat.

147. Autoritățile centrale și locale respective trebuie să întreprindă măsuri adecvate pentru implicarea reprezentanților romilor în procesul de luare a deciziilor în domeniile ce le ating interesele. Ei, de asemenea, trebuie să asigure majorarea suportului financiar și tehnic acordat romilor, în vederea asigurării ca poziția și propunerile lor să fie auzite.

ARTICOLUL 18 AL CONVENȚIEI-CADRU

Acordurile bilaterale

Constatări ale primului ciclu

148. În prima sa Opinie, Comitetul Consultativ a salutat faptul că Moldova este parte la un șir de acorduri bilaterale privind protecția minorităților și a propus autorităților să asigure implementarea lor eficientă.

Situația curentă

Evoluții pozitive

149. În prezent Moldova cooperează efectiv cu un număr mare de state, inclusiv Federația Rusă, Ucraina, Bulgaria, Turcia, Polonia, Israel, Belarus și Lituania în domenii ce țin de protecția minorităților naționale, cum ar fi învățămîntul, cultura, mass-media,

etc. Aceste relații sînt formalizate în acorduri bilaterale de prietenie și bună vecinătate cu statele-patriile istorice ale persoanelor aparținînd minorităților naționale ce locuiesc în Moldova. Ministere și departamente de resort de asemenea au semnat acorduri departamentale în acest domeniu (vezi, de asemenea, comentariile formulate referitor la art. 5).

Recomandări

150. Moldova trebuie să continue eforturile sale și să asigure implementarea efectivă a acordurilor bilaterale încheiate, ce țin de protecția minorităților naționale. În acest context, este important faptul ca atenția necesară să fie acordată stabilirii și funcționării eficiente a comisiilor mixte, menționate în aceste acorduri, și ca această cooperare să se dezvolte cu toate țările vecine și alți parteneri relevanți.

III OBSERVAȚII FINALE

151. Comitetul Consultativ consideră că aceste observații finale pot servi ca bază pentru concluziile și recomandările, ce urmează a fi adoptate de către Comitetul de Miniștri cu referire la Moldova.

Evoluții pozitive

152. De la adoptarea primei Opinii a Comitetului Consultativ în martie 2002 și Rezoluției Comitetului de Miniștri în ianuarie 2003, Moldova a continuat să acorde atenție cuvenită protecției minorităților naționale.

153. Bazându-se pe Legea cu privire la drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor din 2001, Moldova a reușit să îmbunătățească și să extindă cadrul legislativ relevant și a depus eforturi practice pentru susținerea minorităților naționale în domeniile culturii și educație. Dialogul cu persoanele aparținând minorităților naționale continuă și Departamentul Relații Interetnice a jucat un rol destul de pozitiv în acest context. Minoritățile naționale au fost consultate în problemele respective, în special în ceea ce privește procesul completării sau modificării legislației Republicii Moldova.

154. În perioada adoptării primei Opinii a Comitetului Consultativ, diferite tensiuni au subminat climatul înțelegerii interculturale în societatea moldovenească. De atunci, climatul a fost îmbunătățit și în prezent se poate observa un înalt nivel de toleranță și înțelegere reciprocă.

155. Recensământul populației efectuat în octombrie 2004 reprezintă o evoluție pozitivă și va facilita monitorizarea situației persoanelor aparținând minorităților naționale, precum și promovarea mai eficientă a politicilor în acest domeniu.

Probleme nerezolvate

156. Problema transnistreană rămîne a fi o problemă importantă, în special, avînd în vedere faptul că acest conflict afectează în mare parte dezvoltarea politică și alte domenii, aspecte importante pentru întreaga populație a Moldovei, inclusiv păstrarea toleranței și cooperării interetnice, stabilității în țară, integritatea sa teritorială și suveranitatea națională.

157. În afară problemei transnistrene, au fost depuse eforturi în multe domenii relevante implementării Convenției-cadru în Moldova. Totuși, implementarea garanțiilor prevăzute în legislația privind protecția minorităților naționale rămîne problematică.

Dificultățile privesc monitorizarea insuficientă a situației de către autorități, resursele inadecvate și, în unele cazuri, lipsa voinței politice, în special la nivel local.

158. Acțiunile întreprinse pentru menținerea și promovarea culturilor, limbilor și tradițiilor minorităților naționale încă nu corespund așteptărilor reprezentanților acestora.

159. Cultura și tradițiile minorităților naționale sînt încă insuficient prezentate în programe școlare. De asemenea, reflectarea diversității și relațiilor interetnice în mass-media rămîne în general nesatisfăcătoare. Totodată, măsurile întreprinse în vederea folosirii mai echilibrate a diferitor limbi a minorităților în cadrul școlilor, mass-media și în relațiile cu autoritățile publice nu au atins rezultatele așteptate, deși au fost depistate unele evoluții pozitive. Limba ucraineană în particular, precum și alte limbi minoritare nu sînt suficient folosite în aceste domenii.

160. Rămîn neajunsuri în ceea ce privește toleranța și dialogul intercultural, în special privitor la atitudinile în cadrul societății moldovenești, inclusiv organelor de poliție și mass-media, față de romi și comunitățile religioase netradiționale.

161. Neajunsuri se atestă și în privința participării persoanelor aparținînd minorităților naționale la treburile publice. Îndeosebi, aceste persoane nu sînt suficient reprezentate în cadrul serviciului public.

162. Situația multor romi rămîne a fi o sursă de îngrijorare în ceea ce privește egalitatea și nediscriminarea, participarea lor eficientă la viața social-economică a societății moldovenești, în procesul educațional și cel de luare a deciziilor.

Recomandări

163. Adițional la măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru implementarea recomandărilor detaliate din secțiunile I și II ale Opiniei Comitetului Consultativ, autoritățile trebuie să întreprindă următoarele măsuri în vederea îmbunătățirii în continuare a procesului de implementare a Convenției-cadru:

- să examineze neajunsuri care încă există în vederea implementării Legii cu privire la drepturile persoanelor aparținînd minorităților naționale și la statutul juridic al organizațiilor lor și altor legi ce țin de protecția minorităților naționale, precum și luarea de măsuri necesare aplicării eficiente practice a acestora la nivel central și local;
- să răspundă mai adecvat la necesitățile culturale ale persoanelor aparținînd minorităților naționale;

- să continue eforturi de combatere a discriminării, de promovare a toleranței și a dialogului cultural, prin efectuarea unei monitorizări mai eficiente și aplicării legislației în aceste sfere, precum și luarea în continuare a măsurilor necesare ridicării nivelului de cunoștințe în acest domeniu, adresate, *inter alia*, poliției și mass-media;
- să continue eforturi de asigurare a folosirii mai echilibrate a limbilor minoritare, în special a limbii ucrainene și altor limbi, în domenii precum educația, mass-media și relații cu autoritățile publice;
- să acorde mai multă atenție calității procesului educațional, prevăzut pentru persoanele aparținând minorităților naționale, inclusiv studierii de acestea a limbii de stat;
- să asigure cu manuale școlare convenabile și luarea măsurilor suplimentare în procesul de instruire a profesorilor pentru sporirea studierii limbilor minoritare și învățămîntului în diferite limbi minoritare;
- să continue eforturi în dezvoltarea dimensiunii interculturale și multiculturale a educației;
- să activeze eforturi legislative și practice în vederea sporirii și participării mai eficiente la treburile publice a persoanelor aparținând minorităților naționale, inclusiv celor puțin numeroase, acordînd atenție specială romilor;
- să acorde atenție politică sporită în găsirea posibilităților de soluționare a problemelor romilor, în special în domeniile social-economic și educațional, precum și adoptarea măsurilor practice decisive în acest context, la nivel central și local.